

## Biskopens roll i den ortodoxa kyrkan

För att förstå biskopens roll i den Ortodoxa kyrkan måste vi först klargöra vad Kyrkan är. Kyrkan är i första hand det sällskap där Guds folk kommit samman för firandet av den gudomliga eukaristins mysterium, den Gudomliga liturgin, i vilken den lokala kyrkan i sanning är och blir uppenbarad som Kristi kropp, en organism där Treenigheten dväljs. Det synliga centrumet och den eukaristiska samlingens ledare är biskopen. Det är han som leder samlingen, predikar Guds ord, och framför eukaristin såsom en "ikon av Kristus", den store översteprästen. Biskopen är den som presiderar i "Guds ställe" enligt den Helige Ignatios av Antiokia (se de Apostoliska fäderna). I den tidiga kyrkan var det t.o.m. så att det endast var biskopen som framför eukaristin i varje lokal kyrka, dvs. det firades endast en eukaristi och den utspelade sig kring biskopen (se Ignatios epistlar i de Apostoliska fäderna). När biskopen därför framför den Gudomliga eukaristin framför han Kristus i fullhet. Därför är det så att biskopen inte endast förkroppsligar den lokala kyrkan utan uttrycker i tid och rum den allmänliga (katolska) kyrkan, dvs. hela kyrkan, ty det som förkroppsligar Kristus i hans fullhet, och där en troende mottar Kristus i hans fullhet, är det som förkroppsligar den ena, heliga, allmänliga och apostoliska kyrkan. Såsom den Helige Ignatios uttrycker det "varhelst Jesus Kristus är är den allmänliga kyrkan" (Ignatios, episteln till Smyrna 8:2). Det är alltså p.g.a. detta som när någon är förenad med biskopen i den gudomliga eukaristins mysterium han eller hon är förenad med den allmänliga kyrkan. Den Helige Kyprianos av Karthago skriver: "Biskopen är i Kyrkan och Kyrkan i biskopen; om någon inte är i kommunion med biskopen är han inte i Kyrkan" (Kyprianos Epistel 66). Det är med detta som bakgrund vi läser hos den Helige Johannes av Kronstadt: "Biskopen i stiftet är efter Gud och *Theotokos*, källan till helgelse för de kristna i hans flock och det är därför som de [troende i flocken] bör ha den största uppskattning och kärlek till biskopen som den mest fullkomliga celebranten av de heliga mysterierna". Därför vördar vi biskopen på ett så speciellt sätt och möter honom med t.ex. klockringning.

När en biskop sedan firar liturgi använder vi en något annorlunda ordning ur betraktarens ögon än när en präst firar den Gudomliga liturgin. Är det så att biskopen inte celebrerar så sitter/står han alltid på tronen och säger vissa av prästens partier, t.ex. "Frid vare med eder alla". Om biskopen celebrerar, vilket är det normala, så kommer han till kyrkan ca 20-25 minuter före liturgins begynnelse. Finnes en *mandya* (en slags mantel) så möter prästerskapet biskopen i kyrkans port med *mandyan*, korset, *trikeron* och *dikeron* (biskopens ljus) och *ravdon* (biskopens stav). När biskopen kommit in i kyrkan ikläds han *mandyan* och hälsar på ikonställets ikon. Sedan följer *keron*, dvs. begynnelsebönerna framför *templon* (ikonostasen) där hierarken venererar dess ikoner. Biskopen hälsar ikonerna med en kyss till skillnad från vad folket och prästerskapet normalt sett gör. Det är därför ikonerna på *templon* bär namnet *Despotis ikones* ("biskopens" ikoner). Biskopen är alltså klädd i en *mandya*, såsom ett tecken på hans läroauktoritet. *Mandyan* kallas också "den änglalika klädnaden" eftersom dess många veck (manteln är liksom plisserad) symboliserar änglarnas vingar. Längst ned på *mandyan* ses två fyrkanter som representerar "Lagens tavlor" symboliserande det gamla och nya testamentet – källan från vilken biskoparna såsom predikanter och trons väktare härleder sina lärosatser. De röda och vita banden påsydda horisontellt runt *mandyan* symboliserar de strömmar



av undervisning som flyter från biskopens mun.

Den stav som biskopen håller i sin vänstra hand kallas *rawdun* eller *pateritsa*, till skillnad från den stav, *bastouni*, biskopen använder då han kommer till och går ifrån kyrkan. En *bastouni* är en svartmålad trästav med en metallknopp ofta av silver. Biskopens herdestav symboliserar hans funktion som huvudherde. Symeon av Thessalonike säger om staven: "Den är ett instrument för folkets stöd, pastoral till naturen, och ett redskap genom vilket folket leds: de bråkiga tuktas och de förskingrade återförs". Korset på stavens topp symboliserar det allom kraftfulla vapnet varigenom det onda krossas. Det onda symboliseras genom de två ormarna under och vid sidan av korset.

Andra källor ser biskopens stav som symboliserande Mose stav som förvandlades till en orm (Ex 4:2-3) och sedan tillbaks till en stav.

En annan symbolik med herdestaven, med de två ormarna och korset ovan dem, går tillbaka till det gamla testamentet när israeliterna blev bitna av giftiga ormar såsom ett straff för deras knorrande och motsträvighet mot Gud. Mose bad då till Gud om Guds förlåtelse och bad honom att ta bort ormarna. Herren sade då till Mose: Gör dig en orm och sätt upp den på en stång; sedan må var och en som har blivit ormstungen se på den, så skall han bliva vid liv" (Num 21:8). Mose lät då göra en orm av koppar och satte upp den på en stång och när sedan någon blev stungen såg han upp på kopparormen och blev så vid liv. Jesus refererade till denna händelse då han sade: "Och såsom Moses upphöjde ormen i öknen, så måste Människosonen bliva upphöjd för att var och en som tror skall i honom hava evigt liv" (Joh 3:14). På grund av detta är biskopens stav ett kraftfullt vittnesbörd till det faktum att frälsningen över synden (ormen) är att finna endast i Kristi kors. Kristus är upphöjd var gång vi ser biskopens stav och de som ser till honom, Kristus, med tro renas från syndens gift.

Mot slutet av *keron* får biskopen de ljusstakar som har ledsagat honom under det att han venererat *templons* ikoner. Med dessa ljusstakar, kallade *trikeron* och *dikeron* välsignar biskopen mot de fyra väderstrecken de troende. Dessa ljusstakar spelar en viktig roll i en hierarkisk liturgi. De representerar var för sig den ortodoxa trons två grundläggande mysterier, nämligen *trikeron*, med dess tre ljus, den Heliga Treenigheten, och *dikeron*, med dess två ljus, Kristi två naturer, att Kristus var både Gud och människa. Med dessa två ljusstakar, *trikeron*, i sin högra hand, och *dikeron*, i sin vänstra, välsignar biskopen församlingen vid ett antal tillfällen. Det mest markanta och högtidliga äger rum vid Trishagion, då biskopen ber mellan välsignandet: "Herre, Herre, blicka ned från himmelen och skåda, och låt Dig vårda om Din vingård och upprätta den som Din högra hand har planterat" (Ps 79). När biskopen välsignar med



ljusen bugar de troende (utan att göra korstecknet). Många vill härröra denna ljusceremoni till de hovceremonier som ägde rum i det bysantinska hovet och som levt kvar i kyrkan. Hur som helst är den bysantinske kejsaren för länge sedan borta men vi skall komma ihåg att vi var gång i kyrkan vid liturgins firande står inför den riktiga kejsaren, vår Allhärskare (Pantokrator), som i sanning härskar och styr hela universum. När vi bugar till Hans välsignelse så erkänner vi Honom som vår sanne Herre och Gud och underkastar vår vilja under Hans, så att Hans rike kan bli en verklighet i oss.





Biskopen bär också två smycken över exorason (överklädnaden till den svarta fotsida dräkten - rason) och mandyan, ett kors och ett engolpion. Korssmycket skall påminna om Jesu ord "Om någon vill efterfölja mig så försake han sig själv och tage sitt kors på sig; så följ han mig" (Mark 8:34). Engolpion är ett smycke med en oval ikon av Gudaföderskan och barnet. Många härleder det smycket till en nytestamentlig fullbordan av det smycke som bars av översteprästen i det gamla testamentets tid.

När keron är färdig tas mandyan av och biskopen ställer sig på en oftast rund upphöjnad i skeppet i kyrkans mitt (mellan körerne – om man har två körer). Om inget stort intåg med mandya ägt rum skrudar istället biskopen om framför altaret med stängda dörrar och draperi. När biskopen kläds bär diakon/präst fram kläderna och läser en bön för varje plagg. Förutom sticharion, epitachelion, zone och epimanikia bär biskopen istället för phelonion en sakkos. Även här kan man härleda det liturgiska plaggets härkomst från det bysantinska hovet. Kejsaren bar en liknande ceremoniel klädnad. En sakkos skall symbolisera Kristi "klädnad" utan några sömmar. En sakkos är ett tygstycke som hakas ihop med bjällror.

På sakkos högra sida hängs en epigonation. Ordet betyder "på knät". Enligt några skall den symbolisera den handduk Jesus omgjordade sig med då han tvättade lärjungarnas fötter. Även detta klädesplaggs bakgrund är dock hämtat ur det bysantinska hovet. I den tidiga kyrkan bar högt uppsatta ämbetsmän svärd med knäskydd och dessa skydd kunde vara fyrkantiga. Kejsaren kom så att förläna biskopar och vissa präster (enligt grekisk nutida sed de präster som har rätt att höra bikt) rätten att bära dessa knäskydd fast utan svärd. Eftersom en biskop bär sakkos över epitachelion ersätter epigonation denna om biskopen skall göra något som kräver epitachelion, t.ex. när man läser förlåtelsebönen vid bikt. Epigonation symboliserar alltså andens svärd som är Guds ord "ett kraftfullt tvåeggat svärd".



Ovanpå sakkos bärs också ett omorphorion (ordagrant: "det som bäres på axlarna"). Det finns två omorphoria. En större som går ett varv kring halsen och som bärs till slutet av Trishagion. Och en mindre som ser ut som en mycket kort epitachelion och som sätts på till beräkningen under kerubsången. Ofta är omorphoria gjorda av ylle eftersom klädesplagget skall symbolisera det förlorade fåret som Jesus fann och bar på sina axlar till inhägnaden. Sålunda uttrycker klädesplagget den mest viktiga uppgiften kyrkans överherde, biskopen, har nämligen att söka upp det förlorade fåret och leda det tillbaka till fållan, dvs. Kyrkan. På en del ikoner kan man se Gudaföderskan utbredande ett omorphorion över världen för att skydda den. I detta fall symboliserar omorphoriet beskyddet vi finner då vi söker skydd under Guds kärlek och krafts vingar. Varför biskopen tar av omorphoriet under textläsningarna, beror på att man vill visa överherden själv (Kristus), som är närvarande i evangeliet, genom sitt ord, respekt.



Det sista som sätts på är kronan eller mitran. Den tidigaste typen av mitror var rund med platt kulle. Efter bysans fall 1453 kom den gamla formen av mitror att ersättas av den kejsarliga kronan. Tanken var säkert att folket skulle påminnas om att den heliga auktoriteten som kejsaren haft, där han hade ansetts vara Guds representant på jorden, nu levde vidare i kyrkans överhuvud, biskopen.





När så biskopen är påklädd bestiger han tronen. Prästerna kommer så upp för att ta hans välsignelse innan den Gudomliga liturgin börjar. En folklig sed är också att de troende i mån av tid tar biskopens välsignelse. Biskopen förblir så på tronen till det lilla intåget. Därefter presiderar han liturgin från altaret. Det mest markanta inslaget i en hierarkisk liturgi, som vi tidigare kommenterat, är sjungandet av Trishagion som där följer en längre ordning där hierarken bl.a. för trikeron och dikeron över evangelieboken enligt ett visst mönster. Denna ritual har tyvärr hos de flesta nykalendariker fallit i glömska.

